

LIETUVOS RESPUBLIKOS VERTYBINIŲ POPIERIŲ KOMISIJA

IŠAIŠKINIMAS DĖL ASMENŲ, PER KURIUOS FINANSŲ MAKLERIO ĮMONĖS IR KREDITO ĮSTAIGOS TEIKIA KLIENTAMS INVESTICINES PASLAUGAS, KOMPETENCIJOS RIBŲ

2009-11-26 Nr. 13K-10

Vertybinių popierių komisija (toliau – Komisija), atsižvelgdama į rinkos dalyvių paklausimus ir atkreipdama dėmesį į pastaruju metu išryškėjusį poreikį išaiškinti asmenų, per kuriuos finansų maklerio įmonės ir kredito įstaigos (toliau – FMĮ arba tarpininkai) teikia klientams investicines paslaugas, kompetencijos ribas, priklausomai nuo šių asmenų turimos kvalifikacijos, teikia šį išaiškinimą.

Vienas iš pagrindinių Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2004/39/EB (toliau - MiFID) bei šią direktyvą įgyvendinančio Finansinių priemonių rinkų įstatymo (toliau – FPRĮ) tikslų – tinkamas investuotojų apsaugos lygis. Ypatingas dėmesys bei aukščiausias apsaugos lygis šiuose teisės aktuose skiriamas neprofesionaliesiems investuotojams, laikomiems labiausiai pažeidžiama investuotojų grupe. Vienas iš būdų, padedančių įgyvendinti minėtą MiFID ir FPRĮ tikslą - užtikrinti, kad FMĮ vadovai bei darbuotojai būtų tinkamos kvalifikacijos, žinotų įstatymuose nustatytus reikalavimus ir vadovautųsi jais teikdami investicines paslaugas neprofesionaliesiems klientams. Akcentuodama FMĮ žmogiškųjų resursų svarbą įprastoje tarpininko veikloje, Komisija 2009-09-03 išaiškiniame Nr. 13K-5 pabrėžė FMĮ pareigą užtikrinti, kad investicines paslaugas (pvz., sandorių sudarymas, investavimo rekomendacijų teikimas ir kt.) neprofesionaliesiems klientams teiktų tik įmonės darbuotojai, turintys tinkamą kvalifikaciją ir visuotinai pripažintus dokumentus, patvirtinančius asmens profesionalumą, patirtį ir pakankamas žinias finansų rinkų srityje (pavyzdžiui, finansų maklerio licencija).

Pastaruju metu neprofesionaliųjų klientų aptarnavimo praktikoje tarpininkai naudoja standartizuotą investavimo pasiūlymą (toliau – SIP), kuris sugeneruojamas ir pateikiamas klientui prieš teikiant jam investicines paslaugas pagal detalai ir iš anksto nustatytą automatizuotą sistemą. Šios sistemos privalomi veikimo principai ir etapai yra šie:

- klientui pateikiamas užpildyti klausimynas, susidedantis iš standartinių klausimų, kuriais prašoma kliento suteikti informaciją apie jo žinias ir patirtį investavimo srityje, finansinę padėtį, rizikos tolerancijos laipsnį, tikslus, kurių klientas siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis, bei kitą svarbią kliento profilį apibūdinančią informaciją;
- pagal kliento pateiktus atsakymus į klausimyną sistema automatiškai sugeneruoja pasiūlymą dėl konkrečios investavimo strategijos ar investavimo į tam tikras finansines priemones, labiausiai atitinkančias kliento interesus. SIP apima tik konkrečias, t.y. individualiomis (ne rūšinėmis) savybėmis apibrėžtas, finansines priemones (pvz., tam tikro emitento obligacijas, konkretaus fondo investicinius vienetus ir pan.) ar investavimo strategijas, susijusias su tokiomis finansinėmis priemonėmis;
- klausimyną bei sistemą, atliekančią kliento pateiktos informacijos vertinimą ir labiausiai kliento situaciją bei interesus atitinkančios finansinės priemonės ar investavimo strategijos parinkimą, sukuria kvalifikuoti

asmenys, turintys visuotinai pripažintus dokumentus, patvirtinančius jų turėtojų profesionalumą, patirtį ir pakankamas žinias finansų rinkų srityje (pavyzdžiui, finansų maklerio licencija).;

- to paties profilio klientams, t.y. vienodai užpildžiusiems klausimyną asmenims, automatizuota sistema pateikia tokį patį SIP.

Pažymėtina, kad pagal išdėstytą sistemą sugeneruojamas ir klientui pateikiamas **SIP laikytinas investavimo rekomendacija**, kurios teikimui galiojantys teisės aktai nustato griežtus reikalavimus. Be detalių FPRĮ 22 str. 5-6 d. bei Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 157-158 p. nustatytų reikalavimų, investavimo rekomendacijos atžvilgiu galioja ir aukščiau minėta bendroji FMĮ atžvilgiu taikoma pareiga, kad šią paslaugą neprofesionaliesiems klientams teiktų tik tinkamos kvalifikacijos FMĮ darbuotojai, turintys visuotinai pripažintą dokumentą, patvirtinantį asmenų profesionalumą, patirtį ir pakankamas žinias finansų rinkų srityje.

Pažymėtina, kad SIP atveju pastarasis reikalavimas yra realizuojamas SIP sistemos sukūrimo etape, t.y. licencijuoti FMĮ darbuotojai sukuria klausimyną ir sistemą, kuri automatiškai įvertina informaciją, pateiktą klientui pildant klausimyną, ir pagal šią kliento situaciją apibūdinančią informaciją parenka klientui tinkamiausią, t.y. labiausiai jo situaciją ir interesus atitinkančią investavimo strategiją dėl konkrečių finansinių priemonių arba konkrečią finansinę priemonę. Atsižvelgiant į tai, minėto reikalavimo, kad investicines paslaugas neprofesionaliesiems klientams teiktų tik licencijuoti FMĮ darbuotojai, tarpininkui neprivalu laikytis toje neprofesionalaus kliento aptarnavimo stadijoje, kuomet SIP yra techniškai pateikiamas klientui. Tai reiškia, kad nelicencijuotas FMĮ darbuotojas gali praktiškai aptarnauti neprofesionalų klientą, t.y. pateikti klientui užpildyti klausimyną, suvesti kliento pateiktus atsakymus į sistemą, supažindinti klientą su sistemos automatiškai sugeneruotu SIP, kadangi **investavimo rekomendacija laikytinas pats sistemos sugeneruotas SIP, o ne išvardinti FMĮ darbuotojo atliekami techninio pobūdžio veiksmai**. Vis tik pabrėžtina, kad išvardintus veiksmus, susijusius su SIP pateikimu klientui, nelicencijuotas FMĮ darbuotojas galės vykdyti tik tuomet, jei SIP atitiks visas aukščiau minėtas SIP sukūrimo sąlygas ir kriterijus. Tai reiškia, kad nelicencijuotas FMĮ darbuotojas negali pateikti neprofesionaliajam klientui SIP, kuriame kaip siūlomų investicijų objektas pateikiamos ne konkrečios finansinės priemonės, bet tam tikros rūšiniiais požymiais apibrėžtos finansinės priemonės (pavyzdžiui, susietos obligacijos), turto klasės procentinės išraiškos (pavyzdžiui, akcijų fondai - 15 %) ir pan.

Papildomai akcentuotina, kad net ir nelicencijuotas FMĮ darbuotojas, aptarnaujantis klientą ir jam pateikiantis SIP, privalo turėti pakankamai specialių žinių apie finansinių priemonių rinką, kad, esant reikalui, galėtų klientą kvalifikuotai ir išsamiai supažindinti su standartizuota informacija apie SIP siūlomų finansinių priemonių ar investavimo strategijų savybes, esmę, rizikas. Tokias kliento aptarnavimo paslaugas neprofesionaliajam klientui teikiantis FMĮ darbuotojas taip pat turi žinoti savo kompetencijos ribas ir jų laikytis. Pabrėžtina, kad **nelicencijuotas asmuo**, pateikiantis klientui SIP ar informaciją apie tam tikrų finansinių priemonių ar investavimo strategijų savybes, esmę ir rizikas, **neturi teisės konsultuoti kliento**, t.y. tiesiogiai ar netiesiogiai patarti ar išreikšti nuomonę dėl konkrečios finansinės priemonės, kas galėtų įtakoti kliento apsisprendimą dėl investavimo.

Pažymėtina, kad tarpininko organizacinė klientų aptarnavimo sistema turi sudaryti visas sąlygas klientui priimti pagrįstą investicinį sprendimą, todėl klientui turi būti suteikta visa jam reikalinga informacija, neribojant jos kiekio ar kokybės, t.y. tuo atveju, jei su SIP klientą supažindinęs FMĮ darbuotojas negali kvalifikuotai atsakyti į visus klientui iškilusius klausimus, klientas turi būti nukreipiamas ten (pas kitą FMĮ darbuotoją ar į tam tikrą tarpininko departamentą), kur visa klientui aktuali informacija gali būti suteikta kvalifikuotai ir išsamiai. Laikantis šio principo taip pat turi būti organizuojamas tarpininko klientų aptarnavimas, kuomet investuotojo netenkina SIP ir jis pageidauja rekomendacijos dėl investavimo į kitas (SIP nenumatytas) bei jo profilio neatitinkančias (pvz., rizikingesnes, sudėtingesnes) finansines priemones ar strategijas. Tokiu atveju klientas turi būti nukreipiamas pas FMĮ darbuotoją, turintį teisę teikti klientams investavimo rekomendacijas.

Papildomai pažymėtina, kad klientų aptarnavimo, kaip ir kitų tarpininko teikiamų paslaugų, betarpiškai susijusių su įmonės žmogiškaisiais resursais, atžvilgiu galioja žmogiškosios klaidos tikimybė. Įmanomos situacijos, kuomet klientus aptarnaujantys FMĮ darbuotojai pažeidžia imperatyvius teisės aktų reikalavimus, peržengdami savo kompetencijos ribas, pvz., SIP klientui pateikęs nelicencijuotas FMĮ darbuotojas netiesiogiai pataria klientui investuoti į potencialiai pelningesnes (tačiau žymiai rizikingesnes, nei klientui yra priimtina) finansines priemones ir klientas, vadovaudamasis tokia FMĮ darbuotojo nuomone, įsigyja jo profilio neatitinkančias (pvz., jo rizikos tolerancijos laipsnį viršijančias) finansines priemones. Šiuo turime situaciją, kurioje klientui investavimo rekomendaciją suteikia darbuotojas, neturintis tam teisės. Ši operacinė rizika galioja net ir tuomet, kai tarpininkas turi parengęs tinkamas FMĮ veiklos organizavimo politikas ir procedūras, su kuriomis supažindinti visi darbuotojai. Tarpininkas privalo įvertinti visas jo veiklą galinčias įtakoti operacines rizikas, imtis prevencinių priemonių joms išvengti, o nesėkmės atveju prisiimti visą su tuo susijusią atsakomybę.

Tenka pripažinti, kad SIP naudojimo tarpininkų veikloje būtinybę nulemia šiuo metu finansų rinkoje egzistuojančios praktinės aplinkybės (pavyzdžiui, licencijuotų FMĮ darbuotojų trūkumas), tačiau Komisija pabrėžia, kad toks neprofesionaliųjų klientų aptarnavimo modelis, kuomet nelicencijuotas FMĮ darbuotojas pateikia standartinę investavimo rekomendaciją, tačiau dėl objektyvių priežasčių negali kvalifikuotai kliento pakonsultuoti kitų, alternatyvių investicijų klausimais, nėra laikomas sektiniu klientų aptarnavimo pavyzdžiu. Komisijos nuomone, tarpininkai turėtų siekti, kad neprofesionaliųjų klientą aptarnautų licencijuotas darbuotojas, kurio kompetencijos ribų nesiaurina kvalifikacijos stoka ir kuris gali klientui ne tik pateikti standartizuotą investicijų pasiūlymą, bet profesionaliai klientą pakonsultuoti bei kvalifikuotai atsakyti į visus jam iškilusius klausimus. Tuo vadovaudamasi Komisija skatina tarpininkus kelti klientus aptarnaujančių darbuotojų kvalifikaciją, tuo ne tik užtikrinant neprofesionaliųjų klientų interesų apsaugą, bet ir patiems apsisaugant nuo žmogiškosios klaidos tikimybės.

L.e. Komisijos pirmininko pareigas

Vaidas Cibas